

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ**

**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
ДАВЛАТ БОЖХОНА
ҚЎМИТАСИ
БОЖХОНА
ИНСТИТУТИ**

**“ЎЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЁТИНИНГ
ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШИ ДОИРАСИДА
ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТНИ ДАВЛАТ
ТОМОНИДАН ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ”**

**мавзусида республика илмий-амалий анжумани материаллари
тўплами**

Сборник материалов научно-практической конференции на тему

**“АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В КОНТЕКСТЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА”**

Тошкент шаҳри, 2019 йил, 24 апрель

*С.Н. Хашимова, И. Каримов номидаги
ТДТУ, и.ф.н., доц.,
О.М. Гуломов, ўқитувчи, Ўзбекистон
Республикаси Қуролли Кучлари
Академияси*

САНОАТ КОРХОНАЛАРИДА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВ ТАМОЙИЛЛАРИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Корпоратив бошқарув компания мулкдорларининг компания капиталини шакллантиришга, фойда олиш мақсадида ундан самарали фойдаланишга ҳамда олинган даромадни корпоратив муносабатларнинг барча иштирокчилари ўртасида адолатли тақсимлашга қаратилган стратегик муҳим бошқарув қарорларини белгилаш ва қабул қилишга доимий таъсирини таъминлаш ва назорат қилишдан иборат.

Миллий иқтисодиётни ривожлантириш шароитида ҳар қандай корхонага шундай талаб қўймоқдаки, корхоналарда корпоратив муносабатларни мунтазам жадал ривожлантириш ва республика корхоналари мулкдорларини корпоратив бошқарувни ташкил қилиш кўникмаларини пухта эгаллаш талаб этилади.

Корпоратив бошқарув тизими шундай ташкилий моделки, у бир томонда компания менежерлари ва уларнинг эгалари ўртасидаги муносабатларни тартибга солиш, иккинчи томондан, компаниянинг самарали фаолият юритишини таъминланган ҳолда, турли манфаатдор тарафлар масалаларини ўзаро мувофиқлаштиришга хизмат қилади.

Корпоратив муносабатлар тузилиши ва хусусиятлари ҳар бир мамлакатда қуйидаги омиллар таъсирида вужудга келади:

- корпорация иштирокчиларининг ҳуқуқ ва мажбуриятларини тартибга соладиган қонунчилик базаси;
- мамлакатда мавжуд таркиб топган бошқарув тузилмаси ва ишбилармонлик муносабатлари амалиёти.

Корпоратив ҳуқуқ ва бошқарув соҳасидаги мутахассисларнинг фикрича, ҳозирги кунда мамлакатларда барча компаниялар учун қўлланиши мумкин бўладиган ягона корпоратив бошқарув модели йўқ.

Ўзбек компаниялари самарали корпоратив бошқарувининг жаҳон тажрибасидан фойдаланганлари сари, улар олдида танлов

юзага келади.

Америка ва Британия компанияларида фойдаладиган “бозор модели” ва Шарқий Европа ҳамда ривожланаётган мамлакатларда фойдаланиладиган “назорат модели”, шунингдек, бутун дунё мамлакатларида кенг тарқалган оилавий модели ҳам кенг қўлланилади. Бу моделда компанияни битта оила аъзолари бошқаради.

“Оилавий тадбиркорлик” тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси қонуни қабул қилиниши оилавий корхоналарда корпоратив бошқарув тамойилларини қўллаш механизмини ишлаб чиқишни тақозо этади, чунки, оилавий корхоналар муайян шахслар гуруҳининг мулкӣ ҳуқуқлари йиғиндисини ифода этади.

Миллий иқтисодиёт доирасида корпоратив бошқарувнинг юқоридаги моделлар ўртасидаги танловни амалга оширишда муайян модели ривожига таъсир этувчи омиллар гуруҳини ўрганишни тақозо этади. Бу омиллардан энг асосийлари қуйидагилар:

1. Акциядорлар ҳуқуқини ҳимоя қилиш механизми.
2. Директорлар кенгаши функциялари ва вазифалари.
3. Ахборотни очиқ бериш даражаси.

Ўзбекистонда амал қилаётган корпоратив бошқарув модели миллий қарашлар, маданий анъаналаримиз ва ниҳоят бозор иқтисодиётининг ўзбекча модели билан белгиланадиган ўзига хос хусусиятларга эга.

Корпоратив бошқарув тизимидаги тамойил ва ёндашувларни тубдан ўзгартиришимиз унинг ҳақиқий бозор хусусиятларига эга бўлишини таъминлашда қуйидагиларга эътибор қаратишимиз керак:

– раҳбарлик лавозимларига пухта билимга эга бўлган, замонавий менежмент ва маркетинг усулларини амалда қўллай оладиган ёш мутахассислар меҳнатидан фойдаланиш;

– хориж тажрибалари қўллаган ҳолда акциядорлик жамиятларининг раҳбар-ходим ва мутахассисларини тизимли асосда тайёрлаш ва малакасини оширишни ташкил қилиш;

– халқаро тажрибани чуқур таҳлил қилиш ва шу асосда замонавий корпоратив бошқарув услубларини жорий этиш, ишлаб чиқариш, инвестиция, моддий-техник, молиявий ва меҳнат ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш;

– акциядорлик жамиятларини стратегик бошқариш, бошқарув ходимларининг самарали фаолиятининг назорат қилишини таъминлашда акциядорлар ролини ошириш;

– етакчи хорижий таълим муассасалари билан ҳамкорлик асосида бошқарув ходимларини тайёрлаш ва уларнинг касб даражасини ошириш; акциядорлик жамиятларида раҳбарлик лавозимларига чет эллик малакали менежерларни жалб қилиш.

Шундай қилиб, Ўзбекистонда корпоратив бошқарувни шакллантиришнинг республикада амалга оширилаётган бозор ўзгаришларига мос бўлган шакл ва механизмларини янада такомиллаштириш, бунда бозор иқтисодиёти ривожланган мамлакатларда бозорни кенгайтириш ва иқтисодиётни монополиядан чиқариш борасида тўпланган бой тажрибани ҳисобга олиш корхоналар иқтисодий ўсишининг муҳим шартидир.

*А. Қаххаров, PhD,
Жаҳон иқтисодиёти кафедраси,
М.К. Бекназарова, 2-курс магистранти,
ТДИУ*

ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЗАРУРАТИ

Ўзбекистон Республикаси йигирма биринчи асрда жаҳон ҳамжамияти, халқаро иқтисодий муносабатлар субъекти сифатида жаҳон хўжалиги иқтисодий жараёнларига қўшилар экан, бунинг учун аввало пухта ўйланган ва ишлаб чиқилган ташқи иқтисодий фаолият юритиш механизми ишламоғи лозим. Бугунги кунда ташқи иқтисодий фаолият юритаётган ҳар қандай халқаро иқтисодий муносабатлар субъекти ташқи иқтисодий фаолиятни такомиллаштирмасдан туриб, жаҳон хўжалигида ўз ўрнига эга бўла олмайди ва ўз улушини ола олмайди. Шу маънода ташқи иқтисодий фаолиятни ривожлантиришда банк хизматининг ўрни ниҳоятда муҳим ҳисобланади.

Цивилизациянинг ривожланиши алоҳида олинган давлатларни халқаро хўжалик алоқаларига мунтазам равишда жалб этишга олиб келади, бу эса ягона глобал жаҳон иқтисодиётини барпо этишга имкон яратади. Дунёдаги барча мамлакатлар умумий иқтисодий қонунларга кўра ривожланади, бу қонунлар халқаро муносабатлар иқтисодий характерининг устувор бўлишини кафолатлайди. Эҳтиёжларнинг доимо мураккаблашиб борадиган таркиби, ресурслар тақчил-лиги ва олислиги, нафақат, алоҳида олинган давлат ичидаги